

BEHEERSPLAN GASTERSE DUINEN

1988

STICHTING HET DRENTSE LANDSCHAP

Eigenaar : Stichting "Het Drentse Landschap"
Kloosterstraat 5
9401 KD ASSEN

Naam : Gasterse Duinen

Totale grootte : 101 ha

Eigendom Staatsbosbeheer : plm. 20 ha

Nog te verwerven : plm. 30 ha

Provincie : Drenthe

Gemeente : Anlo

Top.kaarten : 12Bz, 12Dn, 12Ez, 12Gn

Coördinaten : 239-241 / 561-564

Datum subsidieovereenkomst: 9 februari 1968

Samensteller : Ir. G.Nijland

Datum : voorjaar 1988

Rentmeester : Ing.A.Ernst

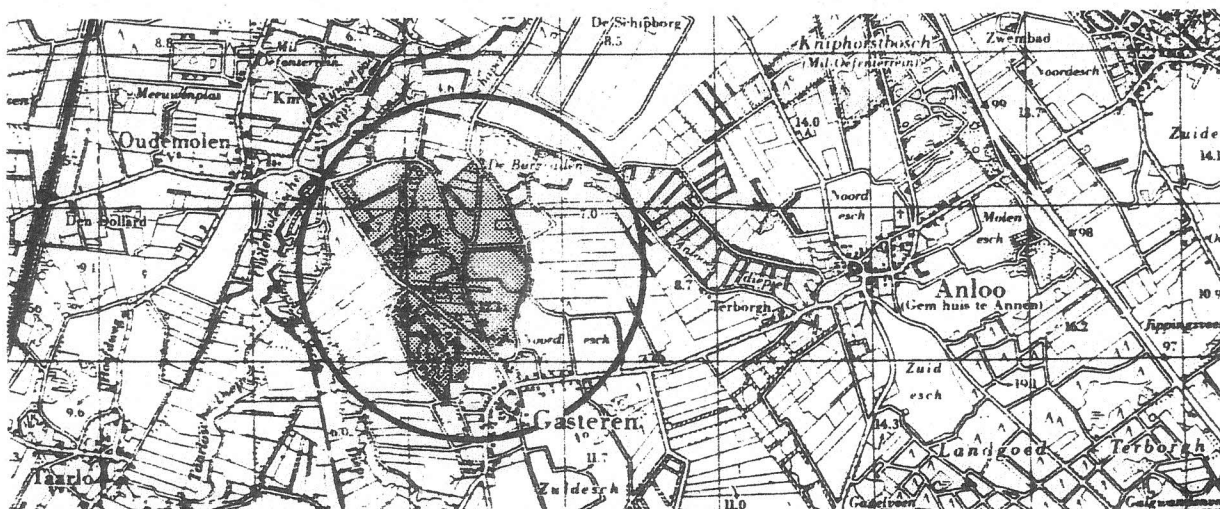
Inhoud

7	1.	Oriëntering
	1.1.	Situering in de streek
	1.2.	Kenschets van het gebied
	1.3.	Planologische gegevens
11	2.	Doelstelling
13	3.	Inventarisatie
	3.1.	Indeling en oppervlakte gegevens
	3.2.	Beheer in het verleden
	3.3.	Abiotische milieu Waterhuishouding
	3.4.	Levensgemeenschappen
	3.4.1.	Vegetatie
	3.4.2.	Fauna
	3.4.3.	Hydrobiologie
	3.5.	Archeologie
	3.6.	Toegankelijkheid
	3.7.	Relaties met de omgeving
	3.8.	Literatuur
27	4.	Planning
	4.1.	Algemeen
	4.1.1.	Planning op lange termijn
	4.1.2.	Realisatie
	4.2.	Beheer
	4.2.1.	Abiotisch milieu
	4.2.2.	Landschap
	4.2.3.	Levensgemeenschappen
	4.2.4.	Archeologie
	4.3.	Onderzoek

Bijlage : Vegetatiekaart 1986 + legenda

Fig. 1.1. Situering in de streek. Schaal 1 : 50.000

 = gewenste omvang 1 = Voorste Veen 2 = Achterste Veen

1. Oriëntering

1.1. Situering in de streek.

Het reservaat van de Gasterse Duinen ligt direkt ten noorden van Gasteren ter weerszijde van de verharde weg Gasteren - Oude Molen. Ook de zandweg van Gasteren naar Schipborg loopt door het reservaat. Het geheel is gelegen op de dekzandrug tussen het dal van het Oudemolense Diep, het Gasterse Diep en het Anloer Diepje. Zie ook fig. 1.1.

1.2. Kenschets van het gebied.

De Gasterse Duinen is een zeer reliëfrijk (5-12 m) en gevarieerd heideterrein. Het reservaat bevat naast de eigenlijke duinen ook twee veengebieden, het Voorste- en Achterste Veen. Deze twee liggen in een laagte die mogelijk een oud dal van het Gasterse Diepje is en staan in verbinding met elkaar. De vegetatie heeft een overwegend mesotroof karakter. Hierbij is het Voorste Veen door beïnvloeding vanaf de randen duidelijk voedselrijker dan het Achterste Veen. Het Voorste Veen wordt gekenmerkt door het voorkomen van Wilgenbossen en Rietlanden en het Achterste Veen door het voorkomen van Gagelstruwelen. Langs de rand van vooral het Achterste Veen liggen een aantal Stroeten. Dit zijn verzamelkommen van water met vaak een zeer oligotrofe vegetatie met o.a. Veenmos, Veenbes en Veenpluis.

De drogere delen van het reservaat zijn vrijwel volledig met gras bedekt, vooral Bochtige smeie en Pijpestrootje. Op de meeste plaatsen is ook wel heide aanwezig maar in bescheiden mate.

Fig. 1.2. is de weergave van de situatie in 1850. Duidelijk is te zien dat de Nieuwlanden toen al ontgonnen waren als akkers.

Fig. 1.2. Situatie 1850. Schaal 1 : 50.000

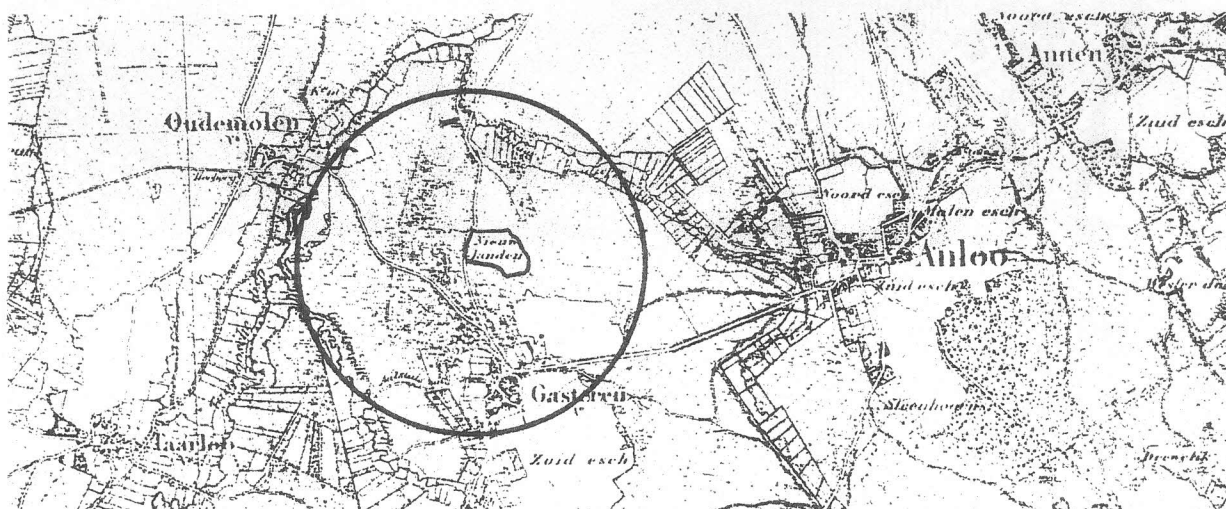
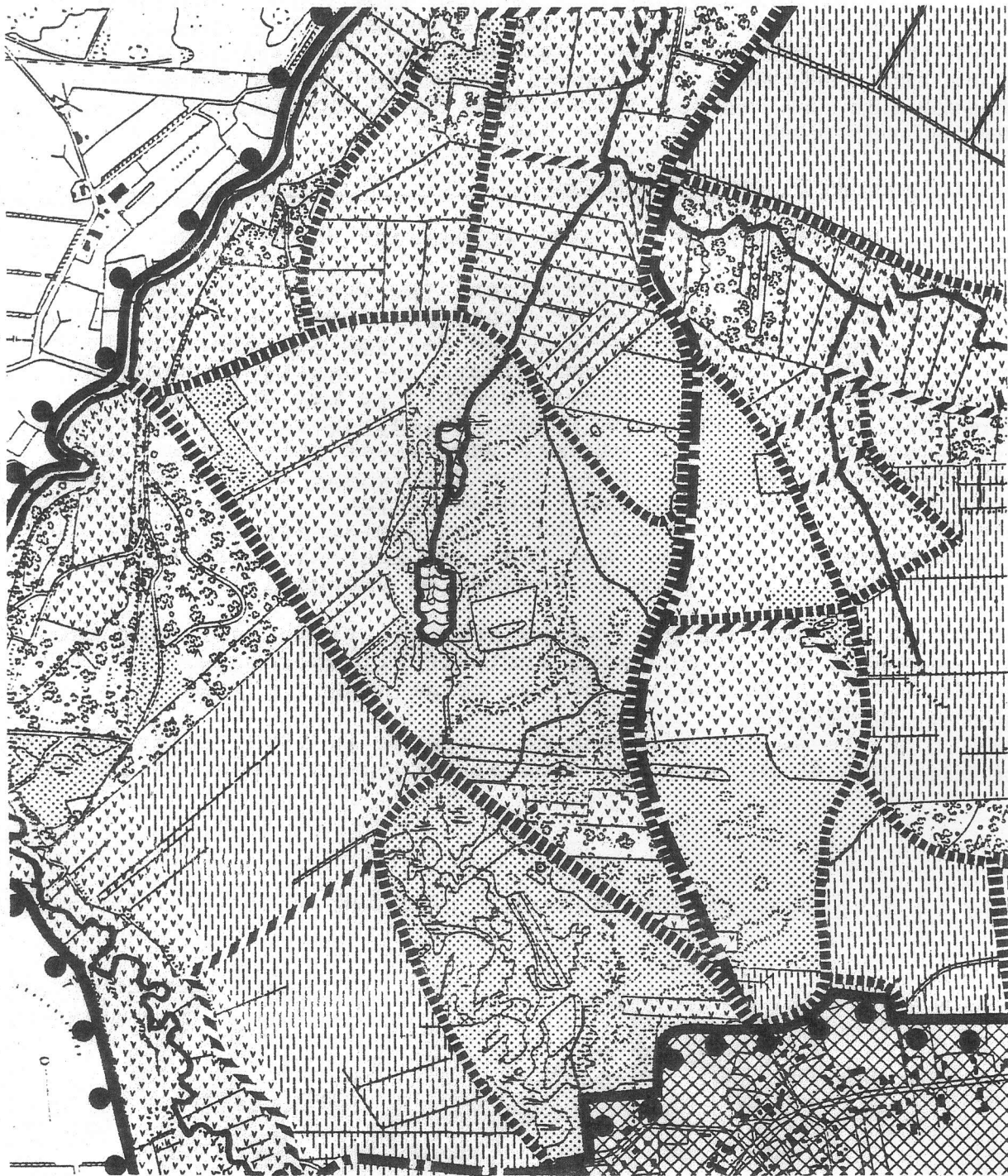

Fig 1.3. Bestemmingsplan buitengebied Anloo. Schaal 1 : 10.000

Legenda 1.3.

	grens van het bestemmingsplan tevens grens van een ander bestemmingsplan
	natuurschoongebied
	landschapsreservaat
	bos
	gebied met landschappelijke waarde tevens bufferzone t.o.v. Drentse Aa
	water
	verharde wegen met bijbehorende paden, bermen en waterlopen (evt. fietspaden)
	onverharde wegen met bijbehorende paden, bermen en waterlopen
	fietspaden met bijbehorende bermen en waterlopen
	voetpaden met bijbehorende bermen en waterlopen

1.3. Planologische gegevens.

Het gebied van de Gasterse Duinen valt onder het herziene facetstreekplan natuurschoon en recreatie van de Drentsche Aa (1973). Hierin is de bescherming van het gehele stroomdal geregeld.

Volgens dit plan zijn de cultuurgronden ten Noordoosten van de weg Gasteren-Oude Molen alle bestemd tot stroomdalgronden of tot heide te regenereren gronden.

Dit is helaas niet het geval met de gronden ten Zuidwesten van deze weg. Deze staan grotendeels aangemerkt als cultuurgronden.

Het bestemmingsplan Buitengebied van de Gemeente Anlo volgt het facetstreekplan volledig zij het dat hier er iets meer detaillering is aangebracht (fig. 1.3.). Voor details van deze plannen wordt daarnaar verwezen.

In het recente landschapsstructuurplan Noord Drenthe van Staatsbosbeheer (1985) worden de ontwikkelingsmogelijkheden voor Noord Drenthe geschetst zoals deze door die instantie wenselijk worden geacht. Hierin wordt met nadruk gewezen op de noodzaak om te komen tot een betere waterconservering. Door gerichte maatregelen kan de kwel toenemen en de waterkwaliteit verbeteren.

2. Doelstelling

Het behoud en herstel van de natuurwetenschappelijke waarden van dit gevarieerde voedselarme gebied. Dit houdt in:

- Behoud en herstel van het voedselarme heidelandschap in de Gasterse Duinen waarbij de nadruk ligt op heide, heischrale graslanden en venige heide in de Stroeten langs het Achterste Veen.
- Behoud en herstel van het meso/oligotrofe veen milieu in het Achterste Veen met de daarvoor karakteristieke levensgemeenschappen.
- Behoud en herstel van het mesotrofe veenmilieu van het Voorste Veen met de daarbij horende levensgemeenschappen zoals Wilgenbos en Veenverlanding.
- Mits niet strijdig met de natuurwetenschappelijke waarden wordt behoud van landschappelijke- en cultuurhistorische waarden nagestreefd.

Daarbij moet aansluiting gezocht worden met het beheer van de omliggende hogere gebieden en in algemene zin met het beheer van het Stroomdallandschap van de Drentsche A, zoals dat door Staatsbosbeheer wordt uitgevoerd.

Fig. 3.1. Kadastrale gegevens

- begrenzing van het reservaat
- bezit op 31-12-1986
- bezit Staatsbosbeheer
- door een van beide instanties te verwerven gronden

3. Inventarisatie

3.1. Indeling en Oppervlaktegegevens.

Het natuurgebied van de Gasterse Duinen is helaas nog niet volledig in bezit bij de Stichting "Het Drentse Landschap". In de loop der jaren zijn al zo'n 100 soms zeer kleine percelen aangekocht. Vooral in de beide veengebieden zijn de perceeltjes zeer klein en is het bezit erg versnipperd. Op fig. 3.1. is ingetekend wat op 31 december 1986 de stand van zaken is voor wat betreft de verwerving.

Tevens is hier te zien welke percelen van particulieren nog voor aankoop in aanmerking komen.

Het huidige oppervlak in bezit is 50,30.52 ha.

Binnen de begrenzing dient nog zo'n 30 ha te worden verworven terwijl reeds 20 ha in bezit is bij Staatsbosbeheer.

Het hunebed bevindt zich op perceel O-2751 en is in eigendom bij de Provincie. Het wordt echter wel integraal meegenomen in het begrazingsbeheer.

De begrenzing van het reservaat wordt bepaald door de omtrek van de dekzandwieling aangezien deze oppervlakte in abiotisch en beheerstechnisch opzicht een geheel vormt. Het ligt niet in het streven van Het Drentse Landschap om inliggend eigendom van Staatsbosbeheer te verwerven. Samenwerking bij het beheer ligt echter voor de hand.

3.2. Beheer in het verleden.

De Gasterse Duinen zijn in eerste instantie gevrijwaard voor een te grote recreatieve druk. Er werd o.a. een vaste wandelroute uitgezet om het recreatieve gebruik te zoneren. Tevens vond bestrijding van opslag plaats.

Het inliggende cultuurland is uit produktie genomen en verschaald.

In 1982 is het noordelijk deel van het gebied ingerasterd. Er lopen hier het jaarrond een 20-tal Schoonebeker heideschappen. Daarnaast is plaatselijk de Pijpestrootjesruijge gebrand om de vegetatie beter begrasbaar te maken.

Het water in het Achterste Veen is opgestuwd in 1982 om te komen tot een permanent hoger waterpeil waarbij meer water wordt vastgehouden. Dit heeft als gevolg gehad dat de Berken langs de randen van het veen verdronken zijn en later ook verwijderd.

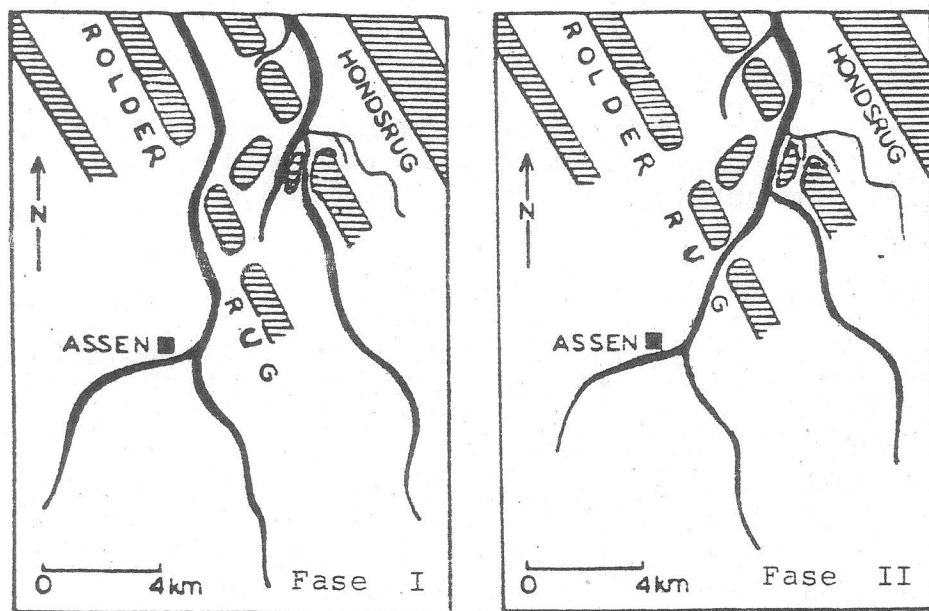
De verhoging van de waterstand had tot gevolg dat diverse verzamelbekkens of stroeten vochtiger werden. Door het voedselarme karakter van het uit de stuifduinen toestromende water ontstond in korte tijd een interessante oligotrofe vegetatie met Veenmossen, Veenpluis, Eenarig wollegras, Zonnedauw en Snavelbies.

Bijkomend voordeel was dat de totale hoeveelheid via de ondergrond naar het beekdal van de Drentse Aa wegzijgend water sterk vergroot werd. Dit komt de hoeveelheid kwel en daarmee het effect van de beheersprestatie van Staatsbosbeheer in het beekdal van de Aa zeker ten goede.

3.3. Abiotische Milieu

Het ontstaan van het gebied van de Gasterse Duinen vormt een complex proces waarvan nog niet alle facetten duidelijk zijn. Drenthe begon vorm te krijgen in de voorlaatste ijstijd - het Saalien. Toen werd hier op grote schaal keileem afgezet. Aan het eind van deze ijstijd, toen het ijs smolt zijn door het smeltwater dalen uitgeslepen in het plateau. Het Gasterse Diep liep toen waarschijnlijk door het Voorste- en Achterste Veem naar het Anloose diepje. De andere tak van de Aa liep apart tussen de Tynaarloose- en Rolderrug door. In de warme tussenijstijd -het Eemien- is veel van de keileem verweerd. Aan het eind van het Eemien was nogmaals een erg natte periode waarin de rivieren en beken door middel van erosie hun dalen verder insneden in het landschap. Hierbij is uit de toenmalige beekdalen de keileem geheel verdwenen. Onderzoekingen wijzen uit (De Gans 1981) dat pas toen het huidige beekstelsel gevormd en maximaal ingesneden werd (zie fig. 3.3.1.).

Fig. 3.3.1. Ontwikkeling beekdalstelsel
vrij naar de Gans 1981

In de daarop volgende ijstijd -het Weichselien- is het hier lang koud en vrij droog geweest. In die tijd trad veel verstuiving op. Hierdoor zijn de Dekzandafzettingen ontstaan die het gehele gebied bedekken.

In deze ijstijd werden pingo's gevormd.

Bij de Schipborgseweg ligt een voorbeeld van een pingoruïne (fig. 3.3.2.).

Met het dekzand is ook het oorspronkelijke dal van het Gasterse diep gedeeltelijk dichtgestoven. Hier bleven toen een paar afvoerloze laagten over die zich later met veen vulden.

Een belangrijk deel van de Gasterse Duinen ontleent zijn relief aan het laatglaciaal en voorliggende perioden. Tussen 6500-6000 v. Chr. stijgt het grondwaterpeil aanmerkelijk en treedt stagnerend water op in de afvoerloze laagten die zich met veen beginnen te vullen.

De laatste 8000 jaar vond zeker geen verstuiving van zand op grote schaal plaats, getuige de afwezigheid van zand in de paar meter dikke veenlaag.

Daar waar verstuiving in jongere perioden optrad, is dat het gevolg van overbegrazing en vooral in de schapedriften (A.Oerlemans 1985).

Fig. 3.3.3. geeft het Pollendiagram van dit onderzoek.

Waterhuishouding

De Gasterse Duinen zijn door hun ligging vrijwel uitsluitend afhankelijk van de aanvoer van regenwater. De grondwaterstand wordt mede bepaald door de mate van wateronttrekking vanuit de omgeving. In het reservaat kon binnen deze randvoorwaarden de waterhuishouding verder zelf geregeld worden.

Nu nog wordt al het overtollige water via het Voorste- en Achterste Veen afgevoerd naar het Anloer Diepje. In hoeverre dit qua belasting met voedingsionen een goede zaak is, is op ons verzoek, uitgezocht door het Zuiveringsschap Drenthe.

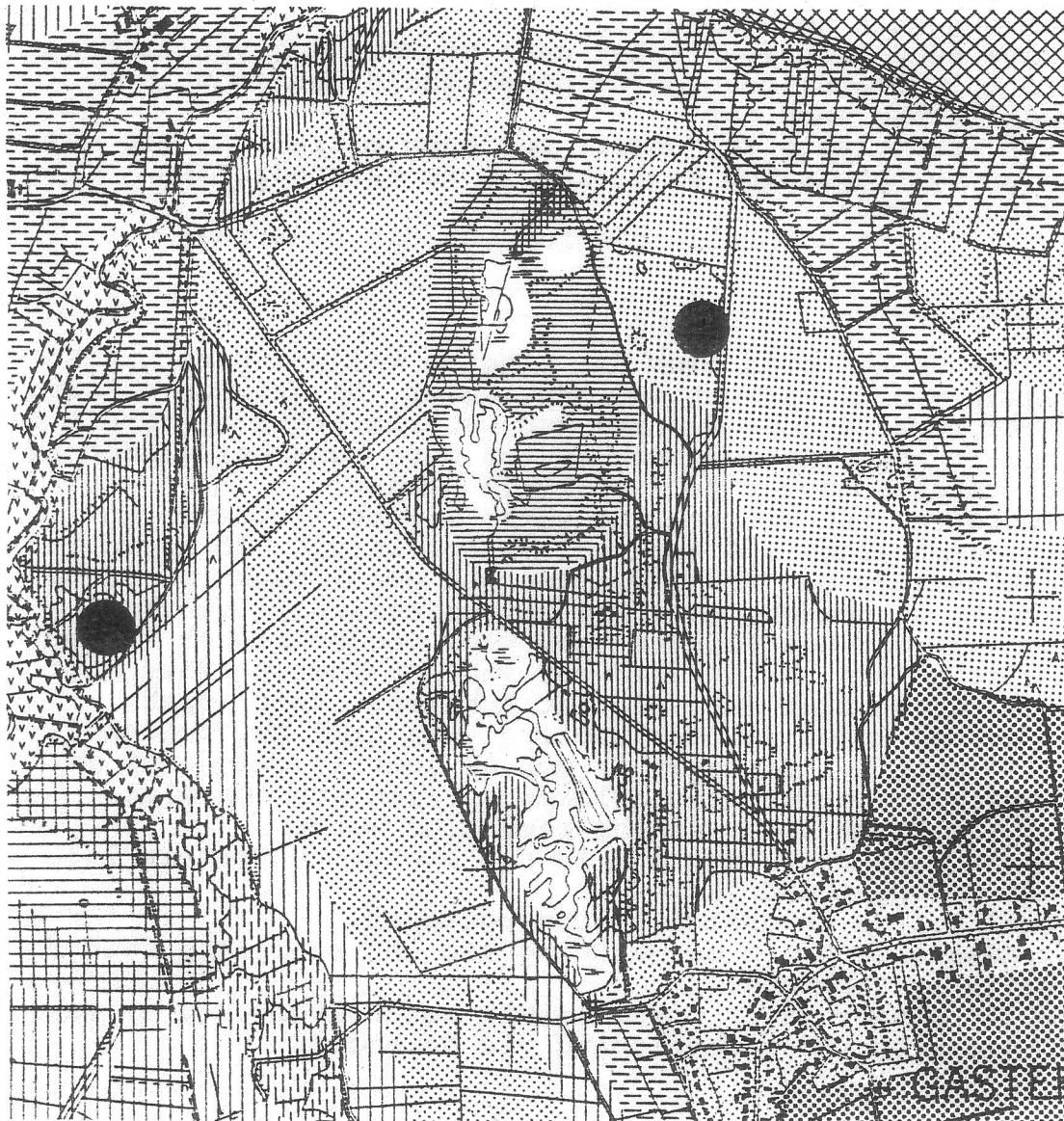
Hier komt uit dat het Voorste Veen veel voedselrijker is dan het Achterste Veen. De waterafvoer van het Voorste Veen moet in deze situatie niet meer via het Achterste Veen lopen.

Afvoer van het water van het Voorste Veen naar het zuiden is zeer wel mogelijk. Hierover is ook al contact opgenomen met het waterschap. Beide veencomplexen krijgen dan een eigen afvoer waardoor de beïnvloeding beeindigd wordt.

De verhoging van de waterstand in het Achterste Veen in 1982 heeft tot gevolg gehad dat:

- Een deel van de oeverzone is ondergelopen.
- De grondwaterstand in de omgeving van het Achterste Veen duidelijk is verhoogd.
- Er totaal minder water oppervlakkig wordt afgevoerd en meer water verdwijnt door wegzijging via de bodem.

Fig. 3.3.2. Fysisch-Geografische kaart
(vrij naar Nijland c.s. 1982)

Legenda 3.3.2.

	Gh1n	Grondmorene-heuvelrug met dekzanddek
	Pr1n	Premorenale-rug met dekzanddek
	Pw1n	Premorenale-welving met dekzanddek
	Pv1n	Premorenale-vlakte met dekzanddek
	Nr1	Dekzandrug
	Nr1a	Dekzandrug met esdek
	Ed1	Stuifzandgebied (vastgelegd)
	Ed3	Oude stuifduinen
	Ed3b	Oude stuifduinen op beekgronden
	F11	Beekdallaagte
	F110	Beekdallaagte met 10-40 cm veen
	F011	Beekdallaagte met $\geq$ 40 cm veen
	Ov1	Niet ontgonnen veenvlakte
	d	Veentje

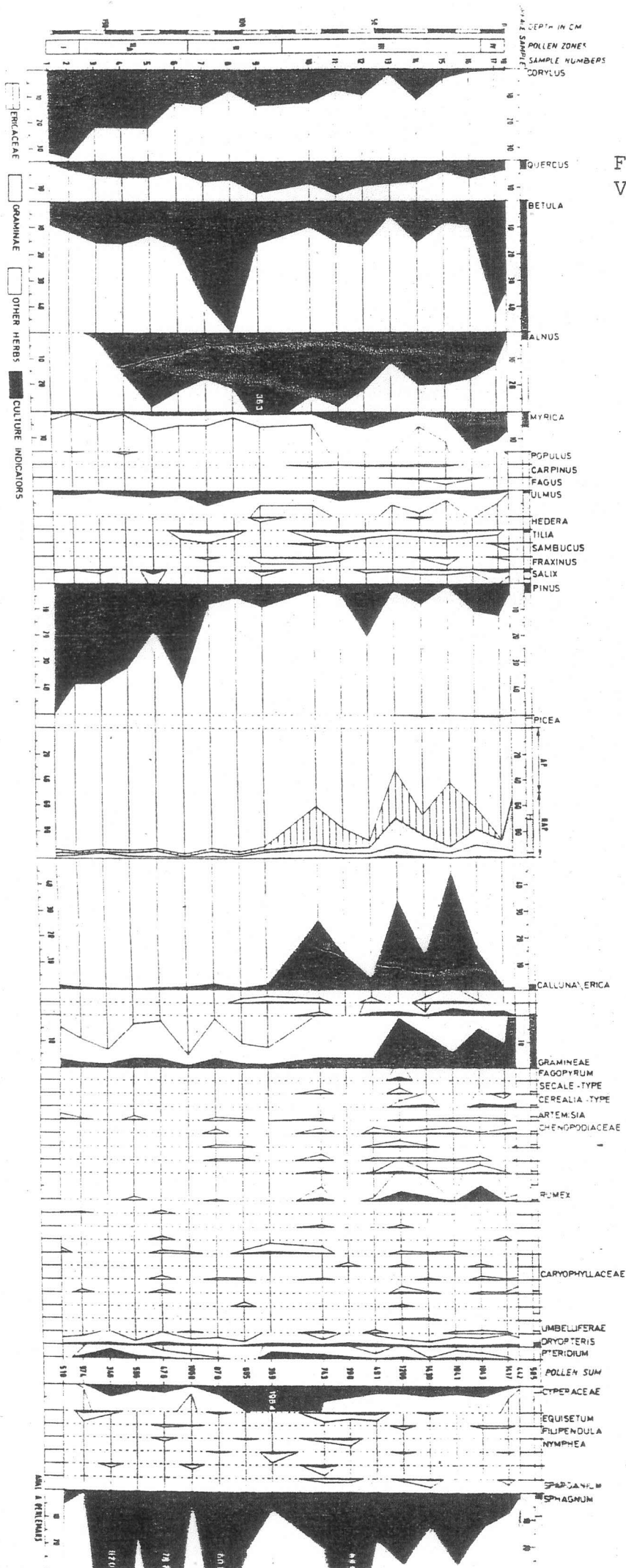

Fig. 3.3.3. Pollendiagram
Voorste- en Achterste Veen

3.4. Levensgemeenschappen

Het reservaat bezit een grote variatie in levensgemeenschappen. Deze variatie strekt zich uit van droog tot nat en van zeer voedselarm tot matig voedselrijk. Ook de structuur van de vegetatie verschilt van open zand en open water tot bos.

In grote lijnen is het gebied in vier delen te splitsen die hier apart behandeld zullen worden, te weten:

- Gasterse Duinen ten noordoosten van de weg Gasteren-Oude Molen en de verlaten akkers.
- Achterste Veen
- Voorste Veen
- Overige gebied ten zuidwesten van de weg Gasteren-Oude Molen

3.4.1. Vegetatie

De vegetatie van het gebied is al diverse keren beschreven, vooral in studies die het gehele Stroomdal van de Drentsche Aa besloegen of delen hiervan. B.V.Schimmel 1955, Grootjans e.a. 1980.

In 1982 is door Tjerk Dijkstra een transekt opgenomen in de Gasterse Duinen Noord. De kartering van de PPD uit 1976 is zeer globaal geweest.

In 1986 is voor dit plan het gehele gebied nog eens in kaart gebracht (zie bijlage I. Vegetatiekaart). De beschrijving is hierop gebaseerd.

- De Gasterse Duinen Noord.

Dit overwegend droge reservaatdeel is grotendeels bedekt met Bochtige smeie. Door de schapenbegrazing zijn dit echter geen dikke viltten meer maar een open vegetatie waar andere soorten hogere planten en mossen in groeien. Op veel plaatsen groeit weer op bescheiden schaal Dopheide en Struikheide. Andere soorten hier zijn Liggend walstro, Schapegras en Pilzegge. Op de droge plaatsen wordt de vegetatie opener en gevarieerder met veel soorten mos en korstmossen en Schapezuring, Stijfstruisgras, Buntgras, Zandzegge, Muizenootje, Heidespurrie, Zandblauwtje en soms Stekelbrem en Kruipbrem. Plaatselijk komen hier plakaten Kraaiheide voor. Deze donkere plakaten steken scherp af tegen het omliggende meestal gelige gras. De vochtige vegetaties liggen vooral in de N.O.-hoek bij de Schipborgse weg. Hier ligt ook de pingoruine. Deze bevat een vegetatie van Pijpestrootje met Veenpluis, Veenbes, Veenmos, Dopheide en Eenarig wollegras.

In de hele N.O.-hoek komt veel Pijpestrootje voor samen met Bochtige smeie en hier en daar Gewone zegge. Alleen op het verlaten karrespoor dat hier loopt vinden we een soortenrijke vegetatie die doet denken aan het Borstelgrasverbond. Hier staan soorten als Tormentil, Tandjesgras, Veldbies, Klokjesgentiaan, Blauwe knoop, Borstelgras, Trekrus en zelfs

nog Heidekartelblad. Helaas zijn ook hier de vroeger voorkomende Gevlekte orchis en Wolverlei verdwenen.

Achter het Achterste Veen is het terrein veelal dichtgegroeid met bos. Grotendeels Berkenbos en Eiken-Berkenbos met ondergroei van Pijpestrootje. Er is ook een klein perceel Dennenbos aanwezig.

Langs het veld bevond zich nabij het hunebed een strook Grove dennenbos. Deze strook is in de winter van 1986/1987 grotendeels gekapt, waardoor het open karakter van het heideveld benadrukt werd.

Dichter naar het dorp ligt nog een ander perceel dennenbos. De Schipborger weg heeft floristisch gezien zeer interessante bermen. Hier staan zeer veel soorten van het Borstelgras verbond o.a. Grasklokje, Thijm, Muurpeper, Fraai hertshooi, Hondsviooltje, Kruipbrem en Hemelsleutel. Vroeger is hier ook het Maanvarentje gevonden.

In het gebied ten oosten van de Schipborger weg treffen we wel op grote schaal sterk vervilte Bochtige smele vegetatie aan. Deze zijn zeer soortenarm.

Het centrale zeer arme stuifzandgebied heeft een afwisselende vegetatie met Struikheide, Buntgras en veel mossen en korstmossen.

- Verlaten Cultuurland.

Het verlaten cultuurland heeft zich ontwikkeld tot een vrij schrale vlakte waar de Pitrus oppervlakkig gezien nog wel dominant is maar een zeer open stand heeft en weinig vitaal is. Plaatselijk hebben Dop- en Struikheide samen met Haarmos al de overhand gekregen. Typische soorten die nog wijzen op het akkerverleden zijn Akkerdistel, Speerdistel, Brandnetel, Akkermunt, Witbol en Veldzuring. Naast hogere planten komen hier ook veel mossen voor. De vegetatie wordt over het algemeen goed kort gehouden door de schapen.

- Het Achterste Veen en de aangrenzende Stroeten

De Stroeten rond het Achterste Veen vormen mooie voorbeelden van natte Veenmos-Dopheiden met soorten als Dopheide, Veenbes, Lavendelheide, Ronde zonnedauw, Blauwe zegge, Veenbies, Bruine snavelbies, Eenarig wollegras en Veenpluis. Dit alles ingebed in een dikke laag Veenmossen.

De botanische gevolgen van het verhogen van de waterstand in het Achterste veen zijn:

- enerzijds directe inundatie die soms zelfs tot eutrofiering aanleiding gaf met als gevolg plaatselijk een pitruskraag.

- anderzijds indirecte effecten door stagnatie van uit de omgeving toestromen voedselarm water in de Stroeten.

De hogere grondwaterstand vertraagd de afvoer in die mate dat inundatie met oligotroof water tot een interessante vegetatie-ontwikkeling aanleiding gaf.

De oever van het Achterste Veen is momenteel een vrij modderige zone die zich nog verder moet ontwikkelen. Meer centraal vinden we Wilgenstruweel, zoals dat ook in het Voorste Veen wordt gevonden. Verderop gaat dit over in Gagel.

Rietstruwelen met soorten als Kattestaart, Harig Wilgenroosje, Dotterbloem, Moerasvaren, Snavelzegge, Cyperzegge, Wolfspoot, Wederik, Wateraardbei, Gele waterkers en Watermunt. Bij de overloop van het Achterste Veen in het dal van de Aa bestaat het struweel vrijwel uit sluitend uit Gagel met enige Berken en komen slechts soorten voor van wat voedselarmere situaties als Waternavel, Wateraardbei, Snavelzegge en Watermunt. De vegetatie vertoont een duidelijke gradient in de mate van voedselrijkdom vanaf de inlaat vanuit het Voorste Veen tot aan de stuw aan het einde van het Achterste Veen.

- Het Voorste Veen.

De vegetatie van het Voorste Veen duidt op een grotere voedselrijkdom dan in het Achterste Veen.

Wilgenbossen en Rietmoerassen bepalen hier het vegetatiebeeld. De verlandingsvegetaties doen denken aan die van laagveenmoerassen met grote horsten Pluimzegge en soorten zoals Egelskop, Hennegras, Moeraswilgenroosje, Lisdodde, Cyperzegge, Gewone zegge, Snavelzegge, Zompzegge, Wolfspoot, Dotterbloem, Wederik, Kattestaart, Kale jonker, Wateraardbei, Kleine watereppe, Waterdrieblad, Bitterzoet en Glidkruid.

Nabij de afvoersloot naar het Achterste Veen is sprake van een veel voedselarmere vegetatie met nog wel wat Wilgenbos en langs de randen vooral Wateraardbei, Gagel en Hennegras. Van de eerder genoemde soorten komen een aantal nog wel voor maar dan in zeer lage dichtheid. Tussen dit stuk en de rest van het Voorste Veen ligt een veenmos-rietland met veel Moerasvaren en Moerasviooltje.

Aan de zuidkant grenzen een aantal weilandjes direkt aan het water. Hier is een zone met soorten die doen denken aan het Oeverkruid verbond met Waterpostelein, Zompzegge, Egelsboterbloem, Greppelrus, Waterbies en Knikkende vossestaart. Daarnaast staan hier soorten als Moerasmuur, Moerasvergeetmijnietje, Moeraswalstro, Pinksterbloem, Glidkruid en Blaartrekkende Boterbloem.

Op een schraal weilandje van de noordkant van de plas is sprake van een vegetatie van kleine zeggen met soorten als Zompzegge, Sterzegge, Hazezegge, Snavelzegge, Gewone zegge, Egelsboterbloem, Zeegroene muur, Moerasviooltje, Moerasvergeet-mij-nietje, Waterpostelein en een zestal soorten mos.

De wat hoger gelegen delen van de weilandjes zijn wel soortenrijker dan "normale" bemeste weilanden, maar er zijn nog weinig bijzondere soorten aanwezig.

Rond de ijsbaan staan nog wat soorten die elders ontbreken zoals Gele lis en Koningsvaren.

In het open water van de ijsbaan en in de grootste plas groeit op een aantal plaatsen de Gele plomp.

Het Rietmoeras aan de zuidkant maakt de indruk nog voedselrijker te zijn door de aanwezigheid van Koekoeksbloem Brandnetel, veel Lisdodde, Wederik en Bitterzoet.

Over het geheel genomen neemt gemeten aan de vegetatie de voedselrijkdom van zuid naar noord af.

Het Voorste Veen doet eerder denken aan een laagveenplas met moeras dan aan een Drents veentje.

- Het overige gebied ten zuidwesten van de weg Gasteren-Oude Molen

In dit terreindeel is sprake van zeer veel variatie. Ten westen van het veen bevindt zich van zuid naar noord eerst een smalle strook Eikebos waarin erg veel oogstafval is terechtgekomen waardoor de vegetatie nogal ruderaal is: veel Brandnetel en Zevenblad. Naar het noorden toe vermindert het ruderaal. Hier staat op de hogere delen een Eikenberkenbos en naar het veen toe een Pijpestrootje-Berkenbroek. Er ligt hier nog een stuk heide met Dop- en Struikheide naast Bochtige smele en Pijpestrootje.

Helemaal aan de noordzijde ligt nog een kleine stroet met Veenbes en Lavendelheide tussen de Pitrus en Pijpestrootje. Het stuk tussen de bestaande bebouwing en de ijsbaan is interessant, hier komt plaatselijk nog de Gevlekte orchis voor tesamen met Klokjesgentiaan en Veelbloemige veldbies. Voor het grootste deel valt het echter als een Pijpestrootje-Bochtige smele "vlakke" te karakteriseren met wat Rankende helmbloem, Stekelvaren, Vuilboomopslag, Braam en Hennegras. Het reliëfrijke gebied dicht bij het dorp toont nog fraaie heide- en stuifzandvegetaties met veel Buntgras, Zandzegge, Korstmossen, Zandblauwtje, Heidespurrie, Muizeoortje en Zandhaarmos.

Een smalle akker die nog in particulier bezit is penetreert tot diep in het gebied. Deze akker eindigt bij een kleine zandafgraving waarna het perceel overgaat in schraal grasland met verspreide eiken.

Het overige deel bestaat grotendeels uit een Eikenbos met een ondergroei die wijst op enige verrijking met soorten als Hondsdraf, Dagkoekoeksbloem, Amerikaanse vogelkers, Vlier en Brandnetel naast de hier gebruikelijke Bochtige smele, Lijsterbes, Stekelvaren, Kamperfoelie en Braam.

3.4.2. Fauna

De fauna in de Gasterse Duinen is verschillende keren geïnventariseerd. De broedvogels werden in 1975 en 1982 door de PPD en in 1983 door dhr. Wessel van de Koperwiek geïnventariseerd. Tevens werd op de zoogdieren, amphibieën, en reptielen gelet. In het gebied werden Ree, Egel, Eekhoorn, Haas, Konijn, Vos, Wezel en Muskratten waargenomen. Bij onderzoek aan 100 braakballen van Ransuilen die hun winterslaapplaats in de Gasterse Duinen hebben werden door Hans Dekker de volgende soorten gevonden:

Bosspitsmuis	1	0,6%	Aardmuis	12	7,6%
Rosse woelmuis	4	2,5%	Bosmuis	11	7,0%
Veldmuis	128	81,7%	Bruine rat	1	0,6%

totaal 157.

Ook Groene kikker, Bruine kikker, Heikikker en Gewone pad, Adder en Levendbarende hagedis werden gevonden.

Vogels

De broedvogelbevolking kan zeker als rijk worden gekenschetst. Totaal zijn in 1982 en 1983 72 soorten broedvogel waargenomen. In de venen o.a. Dodaars, Fuut, Zomer- en Wintertaling, Waterral, Bergeend en waarschijnlijk de Bruine kiekendief. Van de zangvogels: Kleine karekiet, Bosrietzanger, Sprinkhaanrietzanger, Rietgors en Rietzanger, De Snor is eenmaal als vermoedelijke broedvogel geconstateerd. Typische heidevogels zijn de Wulp, Boompieper, Graspieper, Veldleeuwerik.

De overige soorten zijn min of meer aan bos gebonden. zeer vermeldenswaard is een broedgeval van de Nachtzwaluw in 1982. Roofvogels zijn er in dit reservaat en directe omgeving in een behoorlijk aantal. Broedgevallen van Havik, Buizerd, Boomvalk, Torenvalk en Ransuil werden aangetoond. De Sperwer werd hier slechts jagend gezien.

Andere opmerkelijke broedvogels zijn Fluiter, Goudvink, Goudhaantje en Staartmees.

3.4.3. Hydrobiologie

Het Zuiveringsschap, heeft onderzoek gedaan naar de mate van voedselrijkdom van het Voorste- en Achterste Veen, zowel chemisch als op grond van desmidiaceen en macrofauna. Hun rapport geeft een beeld van het leven in het water van de venen.

3.5. Archeologie

Sporen uit het verleden zijn in dit gebied talrijk aanwezig. Uit het recente verleden stammen de vele parallele karrensporen van de oude Hessenweg in de Noordoosthoek van het terrein. Hier ligt ook een grafheuvel uit een veel verder verleden. Nog ouder is het hunebed dat haar oorsprong vindt in de neolitische Trechterbekercultuur.

Daarnaast is uit diezelfde cultuurperiode wat los aardewerk gevonden en bestaat het vermoeden van een nederzetting aan de noordkant van het reservaat.

3.6. Toegankelijkheid

Het gebied is vrij toegankelijk op wegen en paden voor wandelaars. Honden worden in verband met de aanwezige schapen in het noordelijke omrasterde stuk niet toegelaten.

Aan de weg Gasteren- Oude Molen ligt een parkeer- en picknickplaats, waar het gehele jaar door druk gebruik van wordt gemaakt.

Vooral 's zomers heeft dit gevolgen voor de Gasterse Duinen, hoewel veel mensen niet verder komen dan de picknickplaats en het hunebed. Aangezien uitsluitend wandelmogelijkheden bestaan

via de met rode palen aangegeven routes is de inloop in het afgesloten deel van het reservaat nauwelijks een probleem. Het Voorste Veën is nauwelijks toegankelijk aangezien er vrijwel geen paden aanwezig zijn.

Over het geheel genomen wordt het gebied druk bezocht maar dit leidt, door de begeleiding, niet tot ernstige verontrusting of schade.

De zandweg door het noordelijke gedeelte is openbaar.

3.7. Relaties met de omgeving

De Gasterse Duinen kunnen niet losgezien worden van hun omgeving. Ze maken deel uit van het hart van het stroomdallandschap van de Drentsche Aa.

De Drentsche Aa krijgt zijn water door afstroming en kwel. Deze kwel wordt mede bepaald door de inzijging op de hogere gronden. Hoe meer inzijging, hoe meer kwel. Tevens wordt de kwaliteit van de kwel mede bepaald door het gebruik van mest e.d. op de hogere gronden. Om deze reden zijn de hogere gronden niet los te zien van het beheer van Staatsbosbeheer van het stroomdal-landschap.

Bij de Gasterse Duinen is het water opgezet met een stuw. Hierdoor is de gemiddelde grondwaterstand hoger waardoor de inzijging vergroot is.

De hogere gronden ten westen van de Gasterse Duinen zijn nog in agrarisch gebruik en hebben een daarmee overeenstemmende ontwatering. Hierin zou verandering moeten komen, gezien de ligging van deze gronden zo vlak bij het hart van het stroomdal en hun functie als inzijgingsgebied. Verschraling tot heide zou hiervoor het best zijn.

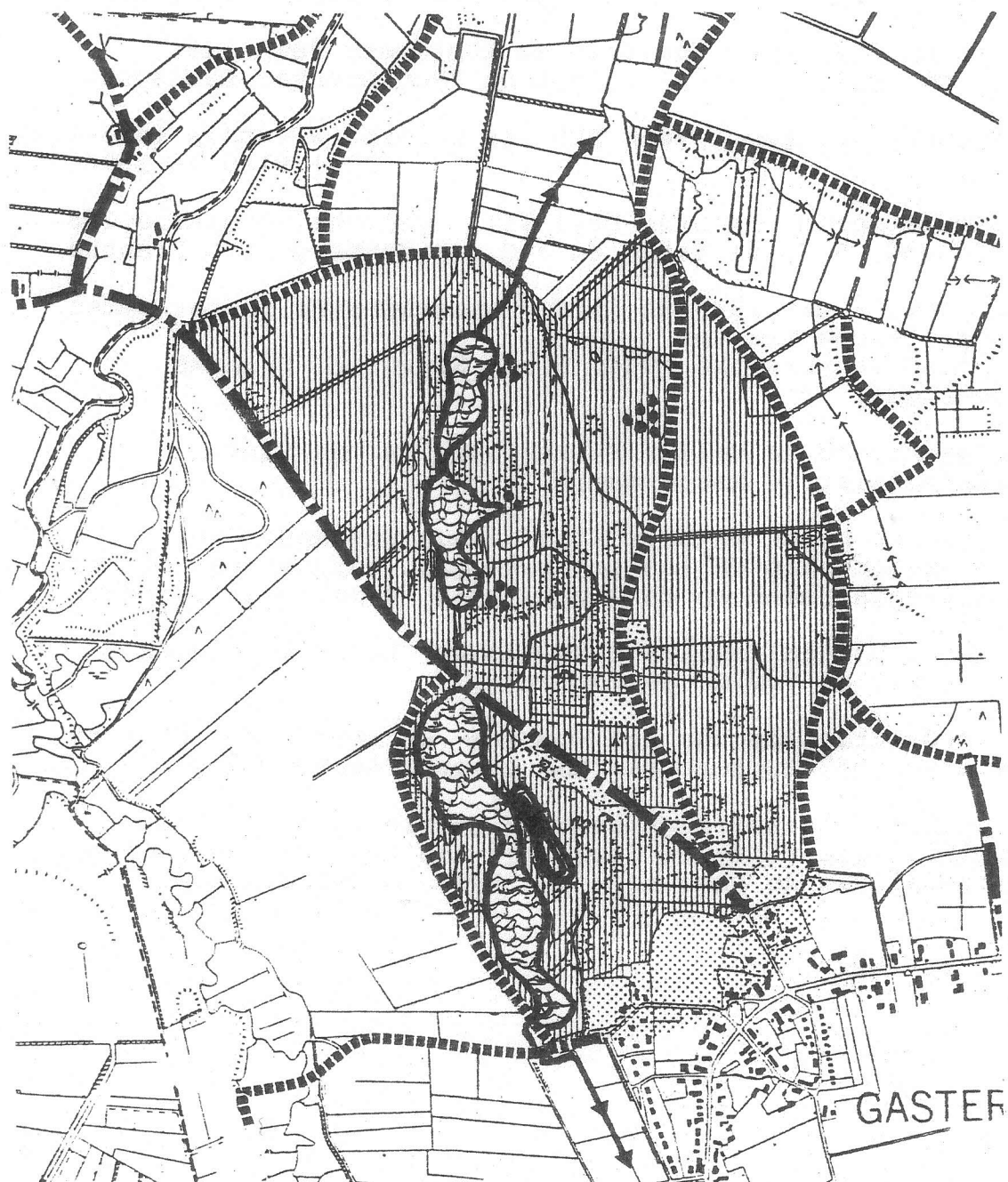
De overige cultuurgronden op de dekzandrug zijn reeds grotendeels eigendom van Staatsbosbeheer die de bovenstaande visie op de gewenste ontwikkelingen deelt.

3.8. Literatuur

- Facetstreekplan Natuurschoon en Recreatie Stroomdallandschap Drentsche Aa (1973) Provincie Drenthe Assen.
- Bestemmingsplan buitengebied van de Gemeente Anloo 1974.
- Landschapsstructuurplan Noord Drenthe 1985. Staatsbosbeheer, rapport no. 1985-8 (Utrecht).
- Beheersrichtlijn de Gasterse Duinen en het Voorste- en Achterste Veën 1977. A.Ernst en H.v.d.Pol Stichting "Het Drentse Landschap".
- Beheersrichtlijn Gasterse Duinen-Noord- 1982, E.van der Bilt Stichting "Het Drentse Landschap"
- Transect Gasterse Duinen Noord 1982, Tjerk Dijkstra, Stichting "Het Drentse Landschap"

- Bodemstudie van een beekdal en heideveengebied ten noorden van Gasteren 1979, Bram Vreugdenhil. Scriptie RU Groningen.
- Gasterse Duinen en Voorste- en Achterste Veen 1962, Rein de Vos (in archief Stichting "Het Drentse Landschap").
- Milieukarteringsgegevens PPD van Drenthe - Vogels 1975-1982
- Planten 1976
- Milieukartering Drenthe Deel III, Fysische Geografie 1982, G.Nijland, R.J. de Lange en J.C.Smittenberg, PPD Drenthe
- Luchtfoto's uit 1985 en 1976. Topografische Dienst Emmen.
- Topografische kaarten.
- De Bodem van Drenthe 1965. B.van Heuvelen, Stiboka Wageningen.
- The Drentsche Aa Valley System 1981, W. de Gans (proefschrift VU Amsterdam)
- De Drentse beken en beekdalen en hun betekenis voor natuurwetenschap en landschapsschoon. Rapport van de afd. Natuurbescherming en landschap 1955, H.Schimmel Utrecht.
- Gasterse Duinen januari 1985 Wessel. In de Koperwiek orgaan van de V.W.G. de Koperwiek.
- De voedselrijkdom van het Voorste- en Achterste Veen bij Gasteren 1987 Zuiveringsschap Drenthe Assen, 11pp.
- Palynologisch onderzoek naar de locale vegetatie- en bodemhistorie sinds de IJzertijd van twee plaatsen in het stroomdal Van de Drentsche Aa. 1985, A.Oerlemans.

Fig. 4.1.1. Lange termijnvisie.

- extensief begrazingsbeheer
- bebouwde kom en huispercelen
- water
- niet permanent water
- waterlopen met stroomrichting
- zandwegen
- verharde wegen

4. Planning

4.1. Algemeen

4.1.1. Planning op lange termijn

Gestreefd wordt naar de vorming van een uigestreckte voedselarme dekzandkern (zie 4.1.1. voor de op lange termijn gewenste situatie). Naast de natuurwetenschappelijke waarde van een dergelijk gebied op zich, speelt ook de functie als inziigingsgebied en daarmee voedingsgebied voor de Drentse Aa een belangrijke rol. Het gebied ten oosten van de weg Gasteren-Oude Molen zal ontwikkeld worden tot een voedselarm open tot halfopen heidegebied met ingelegde veencomplexen. Voor het gebied ten westen van genoemde weg wordt in eerste instantie uitgegaan van behoud en verdere ontwikkeling van het afwisselende en besloten bos, heide en moeraslandschap van het Achterste Veen. Op zeer lange termijn zouden de ten westen hiervan gelegen cultuurgronden die in feite ook deel uitmaken van genoemde dekzandwieling eveneens een verschrallingsbeheer dienen te verkrijgen.

4.1.2. Realisatie

- Aankoop

Om de hier gewenste ontwikkeling te kunnen realiseren zullen de 30 ha aan gronden die nog niet bij de Stichting of het Staatsbosbeheer in bezit zijn aangekocht moeten worden. Voor zover de gronden in eigendom zijn bij Staatsbosbeheer lijkt het zinvol tot een gezamenlijk beheer te komen. Vooral in het Voorste Veen moeten nog veel, vaak kleine percelen, worden aangekocht.

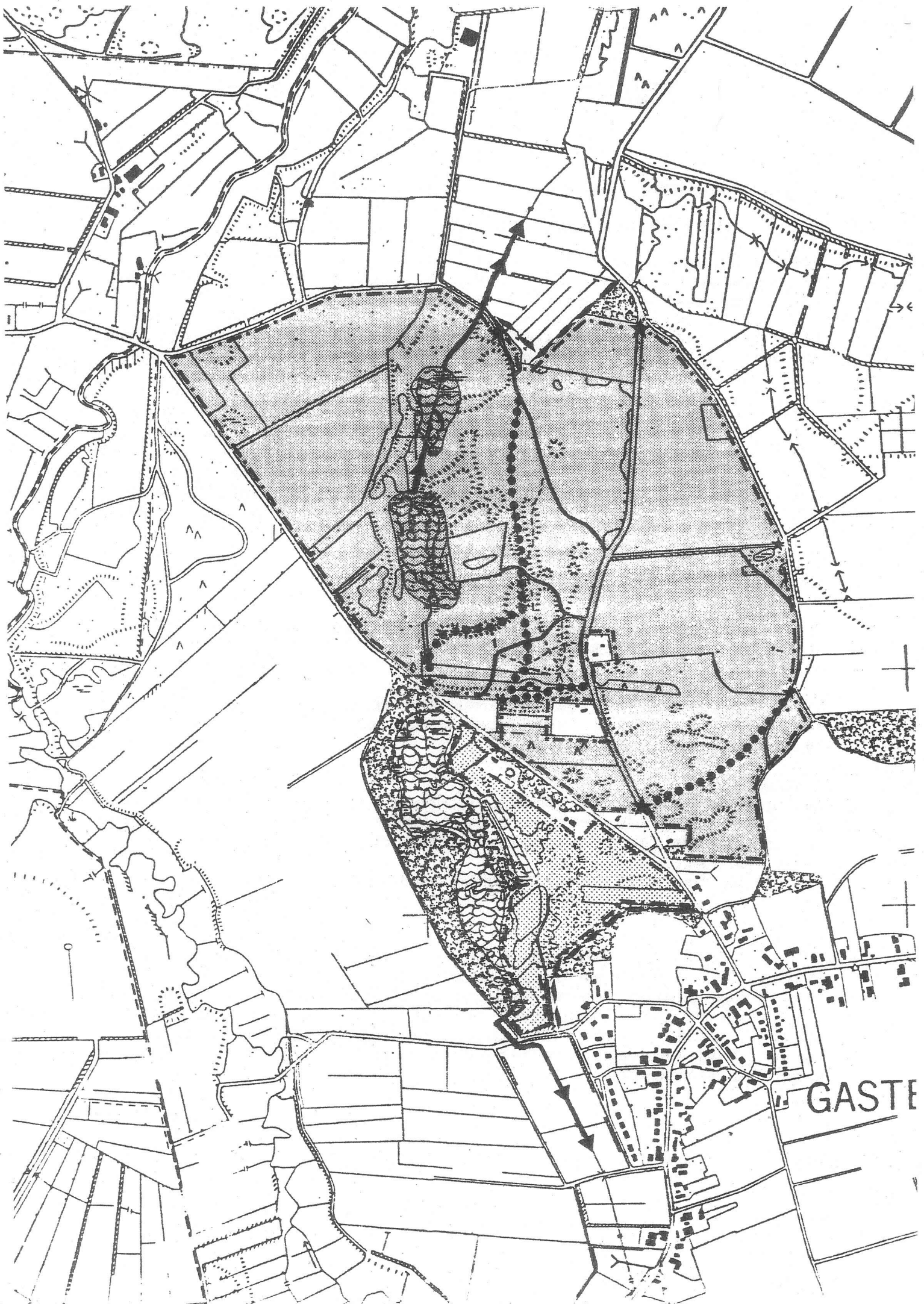
- Planologie

Het gebied van het stroomdallandschap van de Drentsche Aa zal bij herziening van het streekplan vergroot moeten worden zodat ook de belangrijkste watertoevoergebieden tot het stroomdal gaan behoren.

Dit geldt in ieder geval voor de gronden ten westen van Gasteren.

- Toegankelijkheid

Het streven is gericht op de instelling van een integraal extensief begrazingsbeheer met schapen en rundvee in het gebied ten oosten van de weg Gasteren-Oude Molen. Inliggende zandwegen zullen hun functie als openbare weg voor het gemotoriseerde verkeer verliezen. De mogelijkheden zijn aanwezig om recreatief medegebruik in het gebied via genoemde wegen te handhaven.

◀ Fig. 4.1.2. Middellange-termijnvisie

Legenda

- extensieve begrazing met schapen en rundvee op gronden van Staatsbosbeheer en Het Drentse Landschap
- extensief begraasd gebied, jaarrond begrazing met rundvee in een halfopen boomheide- tot bosland-schap.
- natuurbos - niets doen
- water
- waterlopen met stroomrichting
- raster
- groot veerooster
- klein veerooster (voetgangers)
- voetpaden
- aan te leggen voetpad

4.2. Beheer

4.2.1. Abiotisch milieu

De te integreren cultuurgronden zullen eerst door aangepast beheer verschaald moeten worden voordat sprake van integratie met het natuurgebied kan zijn. Bodemverstoring dient voorkomen te worden.

- Waterhuishouding

Het Voorste Veen dient een eigen afwatering te krijgen naar het zuiden. Aan de hand van het onderzoek van het zuiveringsschap kan worden vastgesteld dat het Voorste Veen een verrijkende werking op het Achterste Veen uitoefend. De verbindingssloot met het Achterste Veen moet dus worden gedempt. Hierover werd al overleg gepleegd met het waterschap. Er zijn geen onoverkomelijke technische problemen. Er moet slechts een duiker onder een zandweg door gelegd worden, om de afvoer van het Voorste Veen in zuidelijke richting via een bestaande waterschapsleiding te laten verlopen. De waterpeilen kunnen gehandhaafd worden op het huidige niveau.

4.2.2. Landschap

Het heide-stuifzand gebied ten oosten van de weg Gasteren-Oude Molen zal een overwegend open en heischraal karakter verkrijgen. Langs het Achterste Veen en plaatselijk aan de buitenzijde van deze beheerseenheid zal sprake van boomheide soms overgaande in bos zijn. Het Voorste Veen zal haar bosachtig en besloten karakter overwegend behouden, zeker in het westelijk deel op de overgang naar het cultuurlandschap. De zone ten oosten van het Voorste Veen, gelegen tussen dit veen en de verharde weg, zal m.b.v. een begrazingsbeheer verder ontwikkeld worden tot een halfopen tot gesloten parkachtig en grazig landschapstype. Naast bos, heischraal grasland en heide zal ook moeras, rietland en struweel aanwezig zijn.

4.2.3. Levensgemeenschappen

Voor een beschrijving van het beheer van de levensgemeenschappen is het gebied ingedeeld in het deel ten oosten en het deel ten westen van de weg Gasteren-Oude Molen.

- Gebied ten oosten van de verharde weg.

Het is de bedoeling dit gebied in de toekomst in haar geheel integraal en extensief te laten begrazen door een combinatie van koeien in de zomer en schapen jaarrond. Aanvullende maatregelen als branden, maaien en plaggen kunnen tevens worden toegepast. Om dit te bereiken moeten we tot een samenwerking met Staatsbosbeheer komen.

Het cultuurland zal eerst zodanig moeten worden verschaald dat bij integratie geen verrijkende invloed op de heide wordt uitgeoefend. Aanwezig bos, vooral de naaldhout opstanden, zullen sterk gedund worden. Daarnaast zal plaatselijk opslag verwijderd worden.

Het Achterste Veen zal grotendeels vrijblijven van boomopslag en de afvoer van water uit het Voorste Veen zal beëindigd worden. Ook de afvoer van het Achterste Veen waar nu een stuw in staat kan beter gedeeltelijk, tot stuwhoogte, worden gedicht. Het water zal voorlopig niet verder opgestuwd moeten worden, aangezien dan de kans bestaat dat de Stroeten vollopen met te voedselrijk water.

- Gebied ten westen van de verharde weg.

Het bos aan de westkant van het Voorste Veen heeft als bestemming natuurlijk bos met een beheer gericht op niets doen. De nu nog open gedeelten kunnen op natuurlijke wijze dichtgroeien met bos. Er is sprake van een gradient in het bos van droog Eiken-Berkenbos naar zeer nat Wilgenmoerasbos. Het Voorste Veen zelf kan gekenschetst worden als een mesotroof veengebied en vormt op zich een bijzonder gevarieerd en soortenrijk deelgebied. Lokaal maaien en afvoeren van riet blijft hier nodig.

Aan de oostzijde wordt dit beheer integraal uitgevoerd met het beheer van dit deel. In dit soms open en dan weer kleinschalige parkachtige gebied zijn tal van overgangen van zeer natte randzones rond het veen naar droog reliefrijk

stuifzand met zeer ijle vegetatie. Een groot deel bestaat uit een verruigde Pijpestrootjesvlakte. Er horen tevens drie weilandjes tot dit gebied. Het geheel zou het best tot ontwikkeling gebracht kunnen worden door middel van begrazing door runderen het jaarrond, b.v. Schotse hooglanders; in lage dichtheden b.v. maximaal 1 per 3 ha. De Pijpestrootjesteppe dient eerst een keer gemaaid te worden om deze begrazingsgeschikt te maken.

Plaatselijk, langs de ijsbaan, dienen exoten verwijderd te worden. Hierdoor ontstaat aan de oostzijde van het Voorste Veen een vrij open overgang naar het moeras. Dit in tegenstelling tot de gesloten westkant.

De randzone met het dorp Gasteren vormt een probleem apart. Hier is een nieuw wandelpad geprojecteerd om wandelen met de hond, hetgeen binnen de begraasde gebieden verboden is, toch mogelijk te maken. Deze randzone met het dorp zal geheel uit natuurlijk bos bestaan waarbij het pad op de overgang naar het begraasde gebied ligt.

4.2.4. Archeologie

De aanwezige archeologische waarden dienen behouden te blijven.

4.3. Onderzoek

Om het beheer goed te kunnen volgen en bijsturen is het gewenst om:

- Het beheer vast te leggen.
- Periodiek de vegetatie en fauna te inventariseren.
- Ontwikkeling van natuurwetenschappelijke waarden door middel van onderzoek te volgen.

Hierdoor is het mogelijk een goed beeld te krijgen van het beheer en het resultaat hiervan.

Guido Nijland

voorjaar 1988